

Сіротченков Д.Ю.

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Досліджено деякі аспекти розслідування хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї. Розглянуто організаційні і тактичні особливості проведення огляду місця події під час розслідування зазначеного кримінального правопорушення.

Ключові слова: хуліганство, громадський порядок, огляд місця події, тактичний прийом, вогнепальна зброя.

Постановка проблеми. Огляд місця події є невідкладною та першочерговою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування кримінальних правопорушень. У свою чергу, вчинення хуліганських дій з використанням вогнепальної зброї зумовлює наявність значної кількості речових доказів. Завдяки їх дослідженню можна будувати версії стосовно механізму вчинення кримінально караного діяння, його учасників, визначити можливість проведення інших процесуальних дій. Адже взаємодія хулігана з навколишньою обстановкою, його пересування у просторі, застосування вогнепальної зброї, а також нанесення нею відповідних тілесних ушкоджень дає реальні засоби для доказування вини особи. Тому на початковому етапі розслідування основною слідчою (розшуковою) дією, на нашу думку, необхідно вважати огляд місця події, організаційно-тактичні особливості якої ми і будемо досліджувати.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. На концептуальному рівні тактику огляду місця події досліджували такі вчені-криміналісти, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, А.В. Дулов, А.В. Іщенко, О.Н. Колесніченко, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтевський, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблокова та інші. Крім того, його особливості при розслідуванні хуліганства вивчали М.С. Бушкевич, Ю.А. Віленський, В.П. Власов, Л.Д. Гаухман, М.М. Єфімов, В.І. Захаревський, Н.О. Кононенко, А.О. Крикунов, М.А. Очеретяний, М.І. Порубов. Однак в їх дослідженнях не було акцентовано на організаційно-тактичних особливостях проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї. В свою чергу, наша робота має на меті визначити їх крізь призму дослідження різних думок науковців та емпіричного матеріалу.

Метою даної статті є дослідження організації і тактики проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу анкетування працівників Національної поліції можна дійти висновку, що лише 21% респондентів визначає огляд місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї, як ефективну слідчу (розшукову) дію. Дана позиція найшла своє відображення і через вивчення матеріалів кримінальних проваджень. Так, у 62% випадків ми можемо побачити, що слідчі проводять огляд місця події поверхнево. Зокрема, під час складання протоколу вони обмежуються описанням результатів суспільно-небезпечних дій, без акцентування на конкретних слідах правопорушення. На нашу думку, це є вкрай негативним для розслідування, адже саме ретельно та досконально проведена зазначена процесуальна дія надасть належну доказову основу для визначення вини правопорушника.

Згідно з ч. 1 ст. 237 КПК України «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів». Ми, у свою чергу, підтримуємо позицію О.М. Васильєва, який огляд місця події визначає як слідчу дію, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб [7, с. 253].

З огляду на підтримку нами позиції науковців, що огляд місця події як слідча (розшукова) дія складається з трьох етапів (підготовчого, робочого та заключного), почнемо його розгляд в зазначеній послідовності. Так, М.М. Єфімов серед підготовчих виділяє такі заходи:

- одержання інформації щодо події;
- допомога потерпілим та охорона місця події;
- підготовка необхідних технічних засобів як для забезпечення виїзду на місце пригоди, так і для безпосереднього проведення огляду;
- забезпечення участі необхідних учасників у проведенні цієї слідчої дії [4, с. 80-81].

Тактика огляду місця події також має важливе значення при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї. Здебільшого під час досліджуваної слідчої (розшукової) дії використовуються такі тактичні прийоми:

- визначення меж огляду;
- залучення понятих до окремих дій під час огляду місця події та звернення їх уваги на виявлені об'єкти;
- вибір методу огляду місця події;
- вибір послідовності огляду об'єктів, що знаходяться на місці події;
- спостереження за поведінкою особи, яка повідомила про виявлення кримінального правопорушення чи є власником приміщення;

– зіставлення слідів, виявлених на місці події, та отриманих даних з іншими вже відомими у справі доказами [12, с. 227-228].

Під час огляду місця події в досліджуваній категорії кримінальних проваджень особливого значення набуває використання спеціальних знань. Адже хуліганство, вчинене з використанням вогнепальної зброї, передбачає наявність великої кількості слідів, які спеціалісти повинні вилучити для долучення до кримінального провадження.

Зрозуміло, що найбільша результативність у розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї, досягається, коли необхідними спеціальними знаннями, досвідом і навичками достатньою мірою володіє сам слідчий. Але застосування спеціальних знань слідчим самостійно є не завжди можливим. Тому за сучасних умов науково-технічного прогресу великого значення набуває залучення слідчим спеціалістів у процесі досудового слідства.

Відповідно до ч. 7 ст. 237 КПК України «при огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження».

Під час огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї, допомога спеціаліста полягає у такому:

- визначення меж території, яка підлягає огляду;
- встановлення способу огляду місць найбільш ймовірного відступу правопорушника. Перелік об'єктів пошуку залежить від характеру вчиненого суспільно небезпечного діяння. Тому спеціаліст при проведенні оглядів звертає увагу слідчого на об'єкти, які можуть мати значення для розслідування;
- вибір і використання технічних засобів відповідно до об'єкта огляду;
- проведення пошукових дій з метою виявлення слідів, у тому числі і мікрооб'єктів (наприклад, у кишнях одягу підозрюваного);
- проведення необхідних найпростіших геометричних, вагових та інших вимірювань (наприклад, встановлення розміру об'єктів, зважування знайдених об'єктів та ін.);
- проведення попередніх досліджень слідів. Орієнтуюча інформація, отримана у результаті попередніх досліджень: полегшує і прискорює проведення подальших судових експертиз; має важливе значення для термінового проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій; є підставою для моделювання події кримінального правопорушення, висунування версій та ін.;
- фіксація об'єктів та слідів, що вилучаються, шляхом ретельного опису у протоколі слідчої дії та фото- та відеозйомки;
- вилучення і упакування виявлених слідів, об'єктів-носіїв;
- роз'яснення щодо виявлених об'єктів або слідів;
- надання консультацій щодо подальшого експертного дослідження ви-

лучених об'єктів [10, с. 5-6].

У зв'язку з тим, що предметом безпосереднього посягання в досліджуваному злочині здебільшого буде здоров'я громадян, при хуліганстві, вчиненому з використанням вогнепальної зброї, нерідко залишаються матеріальні сліди. Найбільш типовими з них є сліди ніг, пробоїни від дії вогнепальної зброї, ушкоджене або знищене майно, плями крові, а також виділення людського організму.

При цьому із зазначеної кількості слідів на місці кримінального правопорушення виявляються:

- сліди рук – у 8 % випадків;
- сліди крові та інших органічних речовин – 77 %;
- сліди засобів учинення злочину – 89 %.

Згідно з п. 2.2 Інструкції про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів, «прибувши для участі в огляді, спеціаліст отримує від слідчого, прокурора необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників огляду, здійснені до його прибуття, завдання, які необхідно вирішити, та надалі виконує доручення слідчого, прокурора, які стосуються використання його спеціальних знань» [11].

Як бачимо, кров є одним з найбільш розповсюджених об'єктів, які необхідно вилучати під час огляду місця події. Сліди крові виникають як результат нанесення пошкоджень будь-якій особі. При пораненні кров потерпілого потрапляє на знаряддя злочину, одяг та тіло нападника, а також на оточуючі об'єкти. Характер, форма та місцезнаходження слідів допомагають слідчому з'ясувати механізм їх виникнення, напрям руху потерпілого, розмір поранення і т.д. [15, с. 12]. Тобто це має місце переважно у випадках, коли, зокрема, потерпілому наносяться поранення, а при огляді одягу виявляються свіжі плями крові.

Так, 14.04.2014 близько 00.30 год. гр. Р., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння та маючи при собі пістолет, споряджений 8 патронами, пішов до продуктового магазину «Центральний», розташованого у центральній частині м. Бурштин. Підійшовши до групи осіб, гр. Р. безпричинно, з хуліганських спонукань, грубо порушуючи громадський порядок та проявляючи зверхність до оточуючих, висловив свої претензії з приводу того, що вказані особи розмовляли українською мовою, зауваження останніх припинити протиправні дії обвинувачений проігнорував, повторно висловив свої претензії, після чого витягнув з кишені куртки принесений із собою пістолет Макарова і в присутності сторонніх осіб направив зброю в нижню частину тіла гр. Б., спрямував пістолет донизу і вистрілив один раз у бруківку між ногами останнього. Внаслідок даного пострілу від бруківки, куди влучила куля, відділилися її дрібні уламки і потрапили в обличчя та очі потерпілому, який стояв поряд, і тим самим спричинили йому фізичний біль [13].

Крім слідів крові, як було зазначено вище, на місці вчинення хуліганства можуть залишатися інші сліди: плями слини, поту, волосся тощо. Дані сліди також несуть необхідну інформацію, за допомогою якої, як зазначає

М.І. Ніколайчик, можна ідентифікувати особу, яка перебувала на місці вчинення злочину [9, с. 16]. Адже крім особи злочинця їх можуть залишати будь-які інші особи.

Такі сліди можуть залишатися в найрізноманітніших місцях. Зокрема, як зазначають О.І. Юрін та Ю.Д. Федоров, слина може бути виявлена на недопалках, поштових конвертах, посуді, а також у вигляді плювків. Виявляється вона за допомогою ультрафіолетової лампи, в променях якої вона світиться блакитним кольором. В центральній частині плями на вигляд більш темні, ніж по краях [15, с. 13]. Дані сліди мають значення для справи в тих випадках, коли особа, що вчинила хуліганство, не була затримана на місці події, і тому може виникнути необхідність її ідентифікації [4, с. 83-85].

Взагалі при виявленні та вилученні мікрооб'єктів необхідно, як зазначає О.А. Кириченко, застосовувати відповідні технічні засоби для ефективної реалізації поставлених задач [5, с. 138]. Проте на практиці СОГ виїжджає на місце вчинення хуліганства без належного технічного забезпечення, а в більшості випадків – і без спеціаліста-криміналіста.

Не можна оминати увагою правила поводження з даними речовими доказами після їх виявлення. Адже часто неправильність даних дій може призвести до пошкодження доказів або взагалі їх знищення. Виявлені в ході огляду місця події сліди крові, слини, поту та інших органічних речовин, як зазначають О.І. Юрін та Ю.Д. Федоров, тільки тоді мають доказове значення, коли вони належним чином зафіксовані – точно записані в протоколі огляду, відмічені на планах, сфотографовані (вузлова та детальна зйомка) [15, с. 14]. Це загальні правила вилучення речових доказів, виявлених на місці події.

Також важливе значення при проведенні огляду має його послідовність. Огляд місця події при розслідуванні хуліганства, на думку Л.Ш. Берекашвілі, необхідно проводити концентричним методом – від периферії до центру [2, с. 17]. Зазначений метод найдоцільніше використовувати у випадках, коли неможливо визначити центр місця події, за його допомогою визначають сліди пересування хуліганів та інші сліди, речові докази.

Так, 06 липня 2014 року приблизно о 20 год. 30 хв. гр. Ю., поблизу магазину «Околиця» в с. Козлин Рівненського району Рівненської області, з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю, застосував до потерпілих вогнепальну зброю. Після вчинення вказаних дій намагався зникнути з місця події та, втікаючи по вул. Кузнецова в с. Козлин та лісовою дорогою в напрямку МРК «Костопільське», що по вул. Лісовій в с. Козлин, здійснив не менше семи пострілів з вище вказаного пістолета в сторону зазначених осіб, внаслідок чого завдав їм тілесні ушкодження [14].

На думку деяких авторів, у місцях погромів (кафе, казино, ресторани, інші комерційні структури, адміністративні будівлі, державні адміністрації, РВВС, СБУ та ін.) звертається увага на наявність слідів крові на ґрунті, металевих снарядах, уламках скла [3, с. 8]. Тому при огляді місця події можна використовувати ексцентричний метод – від центру місця події до периферії.

Цей метод доцільно використовувати, як зазначає Т.В. Альшевський, якщо місце події має свій центр (наприклад, знаходження значної кількості слідів крові, пошкоджених об'єктів тощо) [1, с. 23]. З одного боку, це можуть бути сліди діяльності хуліганів, з іншого – наслідки застосування зброї працівниками поліції, дій охорони та осіб, які захищали своє майно тощо.

На наш погляд, слідчий самостійно повинен вирішувати, який метод застосовувати при огляді місця події в тому чи іншому випадку. Адже правильно обрана тактика огляду сприяє одержанню важливих доказів, що свідчать про причетність указаних осіб до вчинення хуліганських дій. Тактика огляду місця події має певні особливості, які залежать від конкретної слідчої ситуації або від того, що оглядається: місце вчинення злочинів чи місце події (ділянка місцевості, приміщення або пошкоджені будинки, транспортні засоби, паркани тощо).

Доречно навести думку А.О. Крикунова, який у розкритті хуліганства визначає вагому роль уміло зібраних на місці події запахів слідів злочинця, що зник, а також виявлення різноманітних мікрочастин, що залишилися на його одязу, взутті та знаряддях вчинення злочину [6, с. 20]. Це пояснюється тим, що запахів слідів передусім необхідно вилучати з місць, яких торкалися правопорушники, при огляді пошкоджених об'єктів.

Висновок. Констатуючи вищенаведене, можемо дійти таких висновків: огляд місця події є невідкладною слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї. Досліджувана процесуальна дія спрямовується на безпосереднє встановлення обстановки місця події, слідів кримінального правопорушення, а також інших фактичних даних. Тактичні прийоми, які працівники поліції можуть застосовувати під час проведення огляду місця події, зумовлюються конкретною слідчою ситуацією. В більшості випадків застосування вогнепальної зброї під час вчинення хуліганських дій слідова картина займає велику територію без конкретного центру. Тому, на наш погляд, доречно застосовувати концентричний метод огляду з визначенням достатніх його меж. Крім того, при розслідуванні зазначених суспільно небезпечних діянь до огляду місця події бажано залучати спеціалістів з метою збирання важливої доказової інформації (слідів застосування вогнепальної зброї, слідів крові).

Бібліографічні посилання

1. Альшевский Т. В. Особенности производства по делам о хулиганстве : учебно-методич. пособие / за ред. В. П. Кашепова. – Москва, 1970. – 42 с.
2. Берекашвили Л. Ш. Расследование хулиганства : учебное пособие / под ред. В. Е. Жарского. – Москва, 1968. – 42 с.
3. Бояров В. І. Деякі питання організації і тактики огляду місця події під час розслідування масових заворушень / В. І. Бояров, Н. В. Глінська-Тарасова // Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – № 1. – С. 6-12.
4. Єфімов М. М. Організація і тактика розслідування хуліганства : навч.-практ. посібник / М. М. Єфімов. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 148 с.

5. Кириченко О. А. Криміналістична мікрологія : монографія / О. А. Кириченко. – Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1993. – 178 с.
6. Крикунов А. О. Расследование хулиганства : лекция / А. О. Крикунов. – Киев : НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1978. – 44 с.
7. Криминалистика : учебник / под ред. А.Н. Васильева. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 453 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012 ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
9. Николайчик Н. И. Методика расследования хулиганства : лекция / Н. И. Николайчик. – Минск, 1985. – 28 с.
10. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження : метод. рекомендації / МВС України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр [авт.-упоряд.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, Н. М. Косміна, В. В. Іонова]. – Х. : ФОП Чальцев О. В., 2009. – 100 с.
11. Про затвердження Інструкції про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів : Наказ МВС України № 962 від 26.10.2012.
12. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / О. В. Авраменко, Р. І. Благути, Ю. В. Гуцуляк та ін. ; за заг. ред. Р. І. Благути, Є. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.
13. Справа 341/1380/14-к, Архів Галицького районного суду Івано-Франківської області, 2014 р.
14. Справа 570/5878/14-к, Архів Рівненського районного суду Рівненської області, 2015 р.
15. Юрин А. И. Выявление и направление вещественных доказательств на судебно-медицинскую экспертизу : лекция / А. И. Юрин, Ю. Д. Федоров. – Ташкент, 1974. – 20 с.

Сиротченков Д.Ю. Организационно-тактические особенности проведения осмотра места происшествия при расследовании хулиганства, совершенного с использованием огнестрельного оружия. Рассмотрены некоторые аспекты расследования хулиганства, совершенного с использованием огнестрельного оружия. Изложены организационные и тактические особенности проведения осмотра места происшествия при расследовании данного преступления.

Ключевые слова: хулиганство, общественный порядок, осмотр места происшествия, тактический прием, огнестрельное оружие.

Sirotschenkov D.Yu. Organizational-tactic particularities of crime scene examination within investigation of crimes committed with the use of firearms. The scientific article is devoted to illumination of some aspects of the investigation of hooliganism, committed with firearms. Inspection of the scene is paramount and urgent investigative (investigative) action in the investigation of crimes. On the contrary, in the commission of these socially dangerous acts remains a large number of trace information, which can build a version regarding the mechanism of the crime, its members, to determine the further investigative (detective) action.

Inspection of the scene is urgent investigative action aimed at direct installation, acceptance, testing and fixing conditions of the site, traces of the crime and other evidence, which together can make a detailed opinion on the nature of the mechanism and motives of the crime, offender and other circumstances, subject to proof in the investigation of hooliganism. Using the sequence of actions, tactics, feasible at some point, will be key to its success. Properly chosen tactics contribute to obtaining important evidence indicating the involvement of specified persons in committing socially dangerous acts. Tactics inspection of the site has some features that depend on the specific investigation of the situation or what looks: crime scene or the scene (section area, room or damaged homes, vehicles, fences, etc.).

Keywords: hooliganism, public order, review the scene, tactic, firearms.

Надійшла до редакції 16.12.2016